

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธเจ้ากล่าวสรรเสริญสัตว์บุรุษทั้งหลายเป็นผู้กตัญญูทเวที^๑ กตัญญูทเวทีเป็นเครื่องหมายแห่งคนดี ถือเป็นค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักและองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของบุคคล^๒ เป็นวัฒนธรรมที่สังคมไทยให้การยอมรับและถือปฏิบัติมาอย่างยาวนาน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ฝังรากลึกในสังคมไทย ล้วนแล้วแต่มีความกตัญญูทเวทีเป็นที่ตั้งสำคัญ^๓ โดยเฉพาะวัยเด็กจะได้เรียนรู้วัฒนธรรมกตัญญูทเวทีผ่านครอบครัวเป็นอันดับแรก ครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง^๔ ดังนั้น การวางพื้นฐานความประพฤติของวัยรุ่น ไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย ทางด้านความคิด สติปัญญา ทางอารมณ์และทางสังคม สถาบันครอบครัวจึงมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง

ปัจจุบันสภาพครอบครัวในสังคมไทยเป็นแบบเชิงเดี่ยว หรือครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวกันมากขึ้น^๕ ค่อนข้างว่าเหว การอบรมความประพฤติทางศีลธรรมและจริยธรรมสั่งสอนบุตรธิดา ภาระจึงมาอยู่ที่โรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ เป็นฝ่ายดูแลซึ่งไม่เพียงพอ และการให้การศึกษาแก่วัยรุ่นในปัจจุบัน มุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อเอาชนะเหนือบุคคลรอบข้าง จนดูเหมือนว่าโลกนี้ไม่มีมิตรแท้แต่ศัตรูคู่แค้น ยิ่งไปกว่านั้นการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมปัจจุบันนั้น ตกอยู่ภายใต้กระแสวัตถุนิยมซึ่งดำเนินไปในลักษณะแก่งแย่งแข่งขัน โดยผู้ชนะเท่านั้นจึงจะประสบความสำเร็จและก้าวหน้าในอาชีพการงาน สภาพการณ์ต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลให้มารดาบิดามีแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูไปในทางที่สอนให้วัยรุ่นมี

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๙/๙๗.

^๒ พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปญฺโญ), คนไทยกับป่า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑.

^๓ พุทธทาสภิกขุ, โลกรอดเพราะกตัญญู, (นนทบุรี : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง จำกัด), หน้า ๖.

^๔ สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖.

^๕ นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๗ – ๒๕๕๖ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, หน้า ๑, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=2389 [๒ เมษายน ๒๕๕๘].

ความเห็นแก่ตัวและไม่รู้จักคุณธรรมกตัญญูทเวที สภาพแวดล้อมดังกล่าวล้วนส่งผลกระทบโดยตรงต่อพฤติกรรมของวัยรุ่น อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ปัญหาการขาดความกตัญญูทเวทีของวัยรุ่นปรากฏผ่านสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ยาเสพติด พฤติกรรมทางเพศ การใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อยึดติดวัตถุ ขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมรอบข้าง รวมถึงการหาทางออกโดยแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง เป็นต้น หลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกฝ่ายคงปฏิเสธไม่ได้ว่าปัญหาของวัยรุ่นก็คือภาพสะท้อนของสังคมไทยนั่นเอง^๖ ที่ขาดกตัญญูทเวทีตามธรรมชาติอย่างเหตุการณ์ที่ปรากฏผ่านสื่อ เกี่ยวกับการความรุนแรงในครอบครัว รายแรก บุตรชายคนโตรับสารภาพฆาตกรรมมารดาบิดา และน้อง อ่างกดันเรือนเรียน ผิดสัญญาไม่ซื้อรถให้ รายล่าสุด ต่างกันเพียงช่วงเวลา มีการวางแผน และใช้วิธีการที่รุนแรงในการจัดการกับปัญหา จัดเป็นความรุนแรงที่เหมือนกัน เกิดขึ้นกับครอบครัว หอมขง ฆาตกรรมยกครัว จากการจ้างวานของบุตรชายคนเล็ก หวังสุขมรดกอ้างมารดาบิดาไม่รัก รวม ๒ ครอบครัวสูญเสียไป ๖ ชีวิต^๗

ผลสำรวจแสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นไทยในปัจจุบันทางไกลศาสนา ศาสนาไม่ได้มีบทบาทเป็นที่พึ่งของวัยรุ่นอย่างที่ควรจะเป็น โดยวัยรุ่นส่วนใหญ่ยังคงเชื่อว่าหลักคำสอนของศาสนาน่าจะเป็นทางออกในการแก้ปัญหาความทุกข์ของพวกเขาได้ แต่การที่วัยรุ่นไม่สามารถใช้ศาสนาเป็นที่พึ่งในยามมีความทุกข์ เป็นเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้องเพียงพอที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาของตัวเอง เนื่องจากขาดการชี้แนะและปลูกฝังจากผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ วัยรุ่นบางส่วนยังเห็นว่าหลักคำสอนของ ศาสนาที่เผยแพร่อยู่ทุกวันนี้ไม่ตรงกับปัญหาของพวกเขา เข้าใจยาก และเน้นแต่เรื่องชาตินี้ชาติหน้าซึ่งไกลตัวเกินไป^๘

ความกตัญญูทเวทีเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางศีลธรรม ระหว่างผู้ทำประโยชน์หรือผู้มีบุญคุณ กับผู้รับประโยชน์หรือผู้รับการช่วยเหลือ ซึ่งผู้รับประโยชน์รู้สึกขอบคุณและตอบแทนในลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามความเหมาะสมกับประโยชน์ที่ได้รับ^๙ เมื่อกล่าวถึงพฤติกรรมการรู้และตอบแทนบุญคุณนี้ ความกตัญญูทเวทีเป็นเรื่องที่ผู้ได้รับการอุปการะจะพึงกระทำเอง ความกตัญญู

^๖ สุนิสา ประวิชัย, ผศ., “เจาะใจวัยรุ่นผ่านผลโพลล์”, สถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://research.bu.ac.th/extra/article018.html> [๒๕ มกราคม ๒๕๕๘].

^๗ โมนัย พจน์, วันจันทร์ ที่ ๗ เมษายน ๒๕๕๗, **ความรุนแรงในครอบครัว: ความตายของ พ่อ แม่ พี่น้อง ๖ ศพ ๒ ครอบครัว**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.oknation.net/blog/Bansuan/2014/04/07/entry-1> [๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๗].

^๘ สุนิสา ประวิชัย, ผศ., “เจาะใจวัยรุ่นผ่านผลโพลล์”, สถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://research.bu.ac.th/extra/article018.html> [๒๕ มกราคม ๒๕๕๘].

^๙ นางสาวจริยา วีระพันธ์เทพา, “ความกตัญญูทเวทีในวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะศิลปศาสตร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๔๗.

เป็นความรู้สึกทางใจ เป็นต้นเหตุให้เกิดความกตเวทิตี^{๑๐} ถ้าบุคคลกำหนดหน้าที่และพันธะให้ชัดเจน ปัญหาที่จะหมดไป ความกตัญญูก็จะเป็นพันธะอย่างหนึ่งเพราะเกี่ยวข้องกับการรับประโยชน์จากผู้อื่น กตเวทิตีจึงเป็นการกระทำที่ต้องมีความรู้สึกขอบคุณประกอบอยู่ด้วย

ปัญหาสำคัญที่เป็นประเด็น คือการกระทำเช่นไร ลักษณะอย่างไร จึงจะถือว่ามิบุญคุณ และการกระทำเช่นไร ลักษณะอย่างไร จึงจะถือว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณอย่างถูกต้องเหมาะสม ในประเด็นของการกระทำนี้ พระธรรมโสภณ (พิน ปาสาทิโก) ได้ให้แนวคิดที่น่าสนใจไว้ว่า หากผู้ใดให้อุปการะเราด้วยความรักและเอ็นดู โดยไม่ได้หวังประโยชน์ หวังสินจ้าง รางวัล หรือผลตอบแทนใดๆ จากเรา ผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นบุพการีของเรา แต่ผู้อื่นที่จะอุปการะเราเท่าเทียมกับมารดาบิดา ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ และพระพุทธเจ้านั้นไม่มี ดังนั้นผู้อื่นที่ให้อุปการะโดยไม่หวัง สินจ้างหรือรางวัลจึงได้ชื่อว่าบุพการีที่รองลงมา^{๑๑}

เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาหลักคำสอนเรื่องความกตัญญูกตเวทิตีในทางพระพุทธศาสนา และศึกษาสภาพปัญหาการแสดงความกตัญญูกตเวทิตีของวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน มาวิเคราะห์พร้อมสังเคราะห์ นำเสนอวิธีการประยุกต์ใช้คำสอนเรื่องกตัญญูกตเวทิตีกับวัยรุ่นไทยในสังคมปัจจุบัน เพื่อบูรณาการประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่วัยรุ่นในวงกว้างกับสังคมส่วนรวมของไทยต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาคำสอนเรื่องความกตัญญูกตเวทิตีในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการแสดงความกตัญญูกตเวทิตีของวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน
- ๑.๒.๓ เพื่อเสนอวิธีการประยุกต์ใช้คำสอนเรื่องกตัญญูกตเวทิตีกับวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ อะไรคือคำสอนเรื่องความกตัญญูกตเวทิตีในพระพุทธศาสนา
- ๑.๓.๒ อะไรคือสภาพปัญหาการแสดงความกตัญญูกตเวทิตีของวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน
- ๑.๓.๓ อะไรคือวิธีการประยุกต์ใช้คำสอนเรื่องกตัญญูกตเวทิตีกับวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน

^{๑๐} นางสาวจริยา วีระพันธ์เทพา, “ความกตัญญูกตเวทิตีในวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๔๔.

^{๑๑} พระธรรมโสภณ (พิน ปาสาทิโก), กตัญญูกตเวทิตี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทกราฟฟิคอาร์ต ๒๘ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๖๓-๖๔.

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาของการวิจัยจำกัดอยู่ที่ศึกษาคำสอนเรื่องความกตัญญูทเวทีกัมภีร์ พระพุทธศาสนาและคำอธิบายกตัญญูทเวทีกัมภีร์ในสังคมไทย สภาพปัญหาการแสดงความกตัญญูทเวทีกัมภีร์ของวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบันและวิธีการประยุกต์ใช้คำสอนเรื่องกตัญญูทเวทีกัมภีร์กับวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยพรมอรรถกถาแปล

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ วารสาร บทความ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เอกสารงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ กตัญญู หมายถึงพฤติกรรมการสำนึกบุญคุณต่อผู้อื่นและตนเอง รวมถึงวัตถุและธรรมชาติแวดล้อม

๑.๕.๒ กตเวทีก หมายถึงพฤติกรรมทางกาย วาจา ที่แสดงถึงการตอบแทนบุญคุณต่อผู้อื่นและตนเอง รวมถึงวัตถุและธรรมชาติแวดล้อม

๑.๕.๓ วัยรุ่น หมายถึงวัยรุ่นชาย-หญิง ที่มีอายุตั้งแต่ ๑๒ - ๒๕ ปี

๑.๕.๔ สังคมไทย หมายถึงกลุ่มบุคคลทุกกลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน โดยมีวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

๑.๕.๕ วิธีการประยุกต์ หมายถึงการนำหลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการ และการอบรมส่งเสริมตามหลักไตรสิกขามาประยุกต์คำสอนกตัญญูทเวทีกัมภีร์เพื่อใช้ประโยชน์ในภาคปฏิบัติ โดยปรับให้เข้ากับบริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่ของวัยรุ่นไทยในปัจจุบันอย่างเหมาะสม

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๒} ได้กล่าวถึง ระบบการดำเนินชีวิตที่ดีไว้ในหนังสือ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม ความเป็นมา บุคคลจะมีความสุขอย่างแท้จริง ก็ต้องดำเนินชีวิตให้ถูกต้องคือจะต้องปฏิบัติถูกต้องต่อชีวิตของตนเองและต่อสภาพแวดล้อม ทั้งทางสังคม ทางธรรมชาติ บุคคลที่รู้จักดำเนิน

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

ชีวิตได้ถูกต้องย่อมมีชีวิตที่ดีงามและมีความสุขที่แท้จริง ซึ่งหมายถึงการมีความสุขที่เอื้อต่อการเกิดมีความสุขของผู้คนอื่นด้วย อย่างไรก็ตามการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องหรือการปฏิบัติถูกต้อง ต่อสิ่งทั้งหลายอย่างที่เราเชื่อมั่นเป็นการพูดแบบรวมความ ซึ่งถ้าจะให้มองเห็นชัดเจนจะต้องแบ่งซอยออกไปเป็นการปฏิบัติถูกต้องในกิจกรรมส่วนย่อยต่างๆ ของการดำเนินชีวิตนั้น ดังนั้นเพื่อเสริมความเข้าใจในเรื่องนี้ จึงควรกล่าวถึงการปฏิบัติถูกต้องในแง่ด้านทั้งหลายซึ่งเป็นส่วนย่อยที่ประกอบกันขึ้น เป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องนั้น หรือการกระจายความหมายของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องนั้นออกไปให้เห็นการปฏิบัติถูกต้อง แต่ละแง่แต่ละด้านที่เป็นส่วนย่อยของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องนั้น

ท่านพุทธทาส อินทปัญโญ^{๓๓} ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลทุกคนในโลกมีชีวิตอยู่ได้และมีความสุขสบายอยู่ได้เพราะอาศัยความรู้ สติปัญญาความสามารถของผู้อื่น อันมีเป็นจำนวนมากจนนับไม่ไหว หากไร้ปัจจัยอันสำคัญนี้เสียแล้ว บุคคลจะต้องตายตั้งแต่ออกจากท้องมารดาใหม่ๆ เพราะไม่มียาจะกิน ไม่มีผ้าจะห่ม ไม่มีหลังคาจะอาศัย ฉะนั้นบุคคลทุกคนมีความผูกพันทางหนี้บุญคุณต่อกันและกันจนนับไม่ไหว โดยไม่ต้องกล่าวถึง บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ซึ่งเป็นหนี้บุญคุณอยู่เหนือศีรษะโดยตรงเลย ความรู้และยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่นที่มีอยู่เหนือตนนี้ เรียกว่ากตัญญูตา การพยายามทำตอบแทนบุญคุณนั้นๆ เรียกว่ากตเวทิตา บุคคลผู้รู้บุญคุณท่านเรียกว่ากตัญญู บุคคลที่ทำตอบแทนเรียกว่าคนกตเวทิตา กตัญญูกตเวทิตา ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบแทนให้ปรากฏนี้เป็นธรรมประกอบโลกให้เป็นอยู่ได้ และอยู่ด้วยความสงบสุข ฉะนั้นความสนใจในธรรมะ คือกตัญญูกตเวทิตาธรรมนี้นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งทีเดียว ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามทั้งหลายของคนไทยเรา ล้วนแต่มีความกตัญญูกตเวทิตาเป็นที่ยึดอันสำคัญ และทั้งเป็นไปเพื่อรักษาและส่งเสริมคุณธรรมข้อนี้ ให้ยังคงมีอยู่ในโลกนี้อย่างแน่นแฟ้นพร้อมกันไปในตัว

จำนงค์ อภิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ^{๓๔} ได้นิยามปัญหาสังคมไว้ว่า สภาพหรือสถานการณ์ ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนจำนวนมากพอที่จะมีความเห็นว่า ไม่อาจทนอยู่ในสภาพเช่นนั้นต่อไปได้ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงและแก้ไข สภาพสังคมดังกล่าวร่วมกัน เช่นในกรณีที่สังคมมีแต่การข่มขืนแล้วฆ่า ปล้น จี๋ ชิงทรัพย์กันอยู่ประจำ คนส่วนใหญ่ไม่สามารถทนอยู่ในสภาพเช่นนี้ได้ตลอดไป ต้องหาทางแก้ปัญหานั้นให้หมดไป รวมทั้งหาแนวทางในการป้องกันปัญหานั้นๆ ไม่ให้เกิดขึ้นอีก

^{๓๓} พุทธทาสภิกขุ, **โลกรอดเพราะกตัญญู**, (นนทบุรี : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง จำกัด), หน้า ๓-๖.

^{๓๔} จำนงค์ อภิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗๗.

ปรเมศร์ กลิ่นหอม^{๑๕} กล่าวไว้ใน “หนังสือพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน” ความเป็นพฤติกรรมของบุคคลถูกกำหนดจากพื้นฐานทางครอบครัว แล้วค่อยๆ แปรเปลี่ยนไปในทิศทางตามที่สังคมต้องการ ทั้งนี้ โครงสร้างทางสังคมและประสบการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกันย่อมทำให้บุคคลมีลักษณะบุคลิกภาพ และพฤติกรรมแตกต่างกัน ดังนั้นกระบวนการอบรมเลี้ยงดูของมารดาบิดาหรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ต้องมุ่งฝึกฝนให้วัยรุ่นเรียนรู้การที่อยู่ร่วมกับผู้อื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตลอดจนลักษณะนิสัยและมารยาททางสังคมต่างๆ ไป ต้องจัดให้วัยรุ่นเรียนรู้ควบคู่กันไป ด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่า นิสัยทางสังคมดังกล่าวล้วนแต่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์พื้นฐานทางสังคมจากครอบครัวทั้งสิ้น วัยรุ่นที่มีประสบการณ์พื้นฐานในวัยมาแต่เกิด ก็จะมีบุคลิกภาพและนิสัยทางสังคมดี มองโลกในแง่ดี ความเป็นมิตร เห็นคุณค่าของคนอื่นและพร้อมที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

เรียม ศรีทอง^{๑๖} ได้กล่าวไว้ใน “หนังสือพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน” ความเป็นพฤติกรรม เป็นผลมาจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า ในสถานการณ์ต่างๆ การกระทำของมนุษย์อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจน ได้แก่การกระทำทางกาย เช่นการยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น เรียกว่า กายกรรม การกระทำทางวาจา ได้แก่การพูด สนทนา การทักทายและการสั่งสอน เป็นต้น เรียกว่า วาจากรรม ส่วนการกระทำที่ซับซ้อนมากขึ้น ยากต่อความเข้าใจต้องติดตามสังเกตวิเคราะห์ ดีความ และประเมินค่าเป็นการกระทำทางใจ เช่นการคิด การจำ การลืม การเรียนรู้ แรงจูงใจ เจตคติ ความเมตตาหรือความรัก เป็นต้น เรียกว่า มโนกรรม พฤติกรรมของมนุษย์ทั้ง ๓ ลักษณะ มิได้อยู่แยกจากกัน แต่ทำงานผสมผสานเป็นจริตหรือจริยา ตามลักษณะความประพฤติประจำอยู่ในสันดาน พื้นเพจิตหรือลักษณะอุปนิสัย ๖ ประเภท คือราคะจริต โทสะจริต โมหะจริต สัทธาจริต วิตกจริต พุทธิจริต

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ขาตเมธิ)^{๑๗} ได้ศึกษาวิจัย “ความกตัญญูทเวทีในฐานะคุณธรรมค้ำจุนสังคมจากมุมมองพระพุทธศาสนา” พบประเด็นว่า ความกตัญญูทเวทีมีความสำคัญยิ่ง พระพุทธศาสนากล่าวถึงความสำคัญของความกตัญญูทเวทีไว้ ๔ ประการคือ ๑) ความกตัญญูทเวทีเป็นพื้นฐานของคนดี กล่าวคือคุณธรรมนี้เป็นมารดาหรือเป็นบ่อเกิดของคุณธรรมอื่นๆ และเป็นฐาน

^{๑๕} ปรเมศร์ กลิ่นหอม, “เอกสารประกอบการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไป ๒๕๐๐๑๐๑ พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน”, คณาจารย์กลุ่มจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://hbdkru.blogspot.com/2009/11/2.html> [๒๕ มกราคม ๒๕๕๘].

^{๑๖} เรียม ศรีทอง, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเวิร์ดเวฟเอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๕.

^{๑๗} พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ขาตเมธิ), “ความกตัญญูทเวทีในฐานะคุณธรรมค้ำจุนสังคมจากมุมมองพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๖.

ช่วยเกื้อหนุนส่งเสริมให้บุคคลกระทำความดียิ่งขึ้นไป ๒) ความกตัญญูทศเวทที่เป็นเครื่องหมายของคนดี กล่าวคือคุณธรรมนี้เป็นนิमितหรือเครื่องหมายบ่งบอกคุณสมบัติของความเป็นคนดีเป็นคุณธรรมของสัตว์บุรุษ ๓) กตัญญูทศเวทที่บุคคลหาได้ยากในโลก เพราะเหตุว่าบุคคลที่จะมีทั้งความกตัญญูและกตเวทีย่างสมบูรณ์นั้นหาได้ยาก และ๔) ความกตัญญูทศเวทีก่อให้เกิดมงคลแก่ชีวิต ในด้านการได้รับยกย่องความเจริญรุ่งเรือง และความประสพสุขในโลกนี้และโลกหน้า

พระวิฑูล ญาณธมโม (พันธุมิตร)^{๑๘} ได้ศึกษาวิจัย พฤติกรรมด้านความกตัญญูทศเวทต่อบิดามารดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านหนองช้าง ตำบลเขาวง อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบประเด็นว่า แนวทางในการปลูกฝังกตัญญูทศเวทต่อบิดามารดานั้น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ควรจะให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยกระตุ้นเตือนและปลูกฝังคุณธรรมโดยเฉพาะความกตัญญูทศเวทให้เกิดขึ้นกับวัยรุ่น โดยผ่านขบวนการปลูกฝังและกิจกรรมต่างๆ เช่นการเข้าค่ายอบรมคุณธรรม การปฏิบัติธรรม ตลอดทั้งกิจกรรมวันแม่ วันพ่อ รวมถึงการพาวัยรุ่นเข้าวัดทำบุญ ตักบาตร ไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิภาวนา เป็นต้น เพราะความกตัญญูทศเวทนั้น เป็นความเชื่อที่มีมาควบคู่กับสังคมไทย เป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาวพุทธ

นางนัยนา นามเข็ม^{๑๙} ได้ศึกษาวิเคราะห์การบำรุงบิดามารดาตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบประเด็นว่า หลักธรรมที่ส่งเสริมการเป็นคนดีของบุตรธิดาในการบำรุงดูแลเอาใจใส่ต่อบิดามารดานั้น มีหลายประการได้แก่ กตัญญูทศเวทิตา คือรู้จักและรู้จักตอบแทนคุณ ข้อนี้ เป็นการปลูกฝังความรักความเข้าใจ ให้บุตรธิดาสำนึกในพระคุณของบุพการีที่เคยเลี้ยงดูตนมาก่อน, การระ คือความเคารพนอบน้อม ข้อนี้ต้องการปลูกฝังให้บุตรธิดา รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนประพฤตินเป็นผู้ที่อ่อนน้อมสง่าย ไม่หัวดื้อหรือขาดเหตุผล, หลักทศ ๖ คือความสัมพันธ์ทางสังคม ต้องการปลูกฝังให้บุตรธิดา รู้จักการทำหน้าที่ของลูกที่ดี ตระหนักถึงการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่น คือรู้จักปรับตัวให้เข้ากับบริบทต่าง ๆ อย่างเหมาะสมแก่ฐานะของตน เห็นคุณค่าความสำคัญของหลักการครองเรือน ว่าคฤหัสถ์มีจริยธรรมอย่างไร รู้จักแบ่งปันสิ่งของและน้ำใจต่อกันอีกทั้งการคบหาเพื่อนที่ดีและการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมแก่ฐานะ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบหลักธรรมกตัญญูทศเวทที่ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา และพฤติกรรมความกตัญญู คือความรู้และการยอมรับรู้ใน

^{๑๘} พระวิฑูล ญาณธมโม (พันธุมิตร), “ศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูทศเวทต่อบิดามารดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบ้านหนองช้าง ตำบลเขาวง อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒๐.

^{๑๙} นางนัยนา นามเข็ม, “ศึกษาวิเคราะห์การบำรุงบิดามารดาตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๙.

บุญคุณของบุคคล สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม กตเวที คือพยายามกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะ ยกย่อง บำรุง รักษาให้คง อยู่ในสภาพที่ดีงาม เพื่อความสงบสุขของสังคม และเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม พระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี คนดีย่อมเป็นที่ปรารถนาที่ต้องการในทุกหนทุกแห่ง ในทุก กิจการ และในทุกยุคทุกสมัย คนดีทำให้ครอบครัวเจริญ โรงเรียนเจริญ ชุมชนเจริญ สังคมและ ประเทศชาติเจริญ คนดีมีความกตัญญูกตเวทียอยู่ในครอบครัวใด โรงเรียนใด และสังคมใด ครอบครัว โรงเรียน และสังคมนั้นๆ ย่อมมีความสุข ซึ่งสามารถนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ เป็นอย่างดี

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อตอบโจทย์การวิจัยให้ครอบคลุมทั้ง ๓ วัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจาก หนังสือ เอกสาร และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีแนวทางหรือขั้นตอน การดำเนินการศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลคำสอนเรื่องความกตัญญูกตเวทีในพระพุทธศาสนาและคำอธิบายกตัญญูกตเวทีในสังคมไทย และข้อมูลทางสังคมในบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการแสดงความกตัญญูกตเวทีของวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบันที่เกิดขึ้น จากคำภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย และพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยพร้อมอรรถกถาแปล หนังสือ เอกสาร บทความ งานเขียน ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้อง คัดลอก จัดเก็บ และรวบรวมข้อมูล

๑.๗.๒ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกข้อมูลตามที่สืบค้นและจัดเก็บ ศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นที่ เกี่ยวข้อง ดังนี้

(๑) ศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องความกตัญญูกตเวทีในพระพุทธศาสนา และคำอธิบาย กตัญญูกตเวทีในสังคมไทย เพื่อตอบโจทย์วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ของการวิจัย

(๒) ศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์การทางสังคมในบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหา การแสดงความกตัญญูกตเวทีของวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบันที่เกิดขึ้น เพื่อตอบโจทย์วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ของการวิจัย

(๓) นำประเด็นแวดล้อมที่เกี่ยวข้องและปัญหาการแสดงความกตัญญูกตเวทีของวัยรุ่น ในสังคมไทยปัจจุบันมาวิเคราะห์สรุปกับหลักธรรมกตัญญูกตเวทีในทางพระพุทธศาสนา เพื่อ

สังเคราะห์หาวิธีการประยุกต์ใช้คำสอนเรื่องกตัญญูทศเวทีกับวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน เพื่อตอบ
โจทย์วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๓

๑.๗.๓ ชี้นำเสนอข้อมูล

ในเบื้องต้นนำข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และปรากฏการณ์
การทางสังคมในบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการแสดงความกตัญญูทศเวทีก่อนวัยรุ่นในสังคมไทย
ปัจจุบันที่เกิดขึ้น จากหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอ
และตอบโจทย์วัตถุประสงค์การวิจัยโดยแยกบท ดังนี้

ตอบโจทย์วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ของการวิจัยนำเสนอคำสอนเรื่องความกตัญญูทศเวทีก่อน
พระพุทธศาสนา ในบทที่ ๒

ตอบโจทย์วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ของการวิจัยนำเสนอสภาพปัญหาการแสดงความกตัญญู
ทศเวทีก่อนวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน ในบทที่ ๓

ตอบโจทย์วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ของการวิจัยนำเสนอวิธีการประยุกต์ใช้คำสอนเรื่องกตัญญู
ทศเวทีก่อนวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบัน ในบทที่ ๔

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ นำเสนอในบทที่ ๕ โดยเขียนรายงานการวิจัยบรรยาย
เชิงพรรณนา

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ประโยชน์ที่เป็นผลของงานวิจัยโดยตรง คือ

ได้ทราบคำสอนเรื่องกตัญญูทศเวทีก่อนพระพุทธศาสนาและกตัญญูทศเวทีก่อนในสังคมไทย
รวมถึงสภาพของปัญหาการแสดงความกตัญญูทศเวทีก่อนวัยรุ่นในสังคมไทยและได้ทราบวิธีการ
ประยุกต์ใช้คำสอนกตัญญูทศเวทีก่อนวัยรุ่นในสังคมไทยปัจจุบันได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบริบทที่
เกี่ยวข้องกับวัยรุ่น

๑.๘.๒ ประโยชน์ที่จะเกิดจากการที่มีผู้ร่วมงานวิจัยไปใช้ คือ

(๑) ประโยชน์ต่อครอบครัว เพื่อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่มารดาบิดา และผู้ปกครอง
ได้มีความเข้าใจวัยรุ่นอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ทัศนคติ ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ

(๒) ประโยชน์ต่อสังคม เพื่อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่โรงเรียนและสถาบันการศึกษา
ได้นำองค์ความรู้ไปพัฒนาแผนการเรียนการสอนแก่วัยรุ่น

(๓) ประโยชน์ต่อประเทศ เพื่อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ภาครัฐได้นำไปกำหนด
ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาส่งเสริมปลูกฝังกตัญญูทศเวทีก่อนวัยรุ่นไทยในภาพรวมของประเทศ

๑.๙ กรอบแนวคิด

